

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Доцюк Світлани Олександрівни за темою: «Організаційно-інституційне
забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної
економічної інтеграції», подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дослідження. Міжнародна економічна інтеграція відкриває нові можливості для українського аграрного бізнесу, зокрема розширення експортних ринків, залучення іноземних інвестицій, впровадження передових технологій та підвищення ефективності виробництва. Однак інтеграційні процеси висувають перед аграрними підприємствами низку викликів, зокрема необхідність відповідності міжнародним стандартам якості, забезпечення конкурентоспроможності продукції, адаптації до змін у системі регулювання та підтримки з боку держави. У цьому контексті особливої значущості набуває питання організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва, яке включає формування ефективного правового середовища, удосконалення державної політики підтримки, розвиток фінансових механізмів стимулювання аграрного бізнесу, а також створення сучасної інфраструктури для функціонування підприємств у міжнародному економічному просторі. Зважаючи на зазначене, тема дисертаційної роботи є актуальною як у теоретичному, так і у практичному аспектах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота Доцюк Світлани Олександрівни виконана згідно з планом наукових досліджень Вінницького національного аграрного університету і є складовою частиною науково-дослідних тем: «Організаційно-економічні аспекти розвитку агроєкосистем на засадах екологізації економіки» (номер державної реєстрації 0121U112882, 2021-2024 рр.), де автором обґрунтовано особливості розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки та висвітлено важливість виробництва органічної продукції у сільській місцевості; «Розробка механізмів підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК та забезпечення енергонезалежності сільських територій через інтенсифікацію виробництва біопалив» (номер державної реєстрації 0124U000340, 2024-2025 рр.), де автором представлено необхідні умови розвитку аграрного підприємництва, реалізація яких забезпечить стійкість та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання в умовах міжнародної економічної інтеграції.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Доцюк Світлани Олександрівни добре спланована і продумана, а сформульовані теоретичні положення, наукові погляди, висновки та практичні рекомендації в повній мірі відповідають усім вимогам, що ставляться до таких наукових досліджень. Завдяки професійному підходу здобувачки до написання дисертаційної роботи, вони є належно обґрунтованими й містять достатню кількість елементів наукової новизни.

Доцюк С.О. опрацювала значну кількість вітчизняних і зарубіжних наукових праць за проблематикою дослідження (перелік використаної літератури у дисертації складається із 252 джерел). Крім того, дисертантом використано значну кількість інформації, джерелами якої послужили матеріали Державної служби статистики України, Державної митної служби України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства економіки України, статистичних щорічників, фінансової та статистичної звітності досліджуваних підприємств тощо.

При проведенні дослідження автором використано широкий методичний інструментарій, а саме: порівняльного аналізу; історико-економічний, зокрема, прийом історичної деталізації; монографічний; статистичного аналізу, синтезу, опитування, індукції та дедукції, класифікації та типології; економіко-математичні, експертних оцінок та моделювання; системного аналізу, проектування та моделювання; структурно-функціональний метод.

Робота написана державною мовою та відповідає академічним стандартам й вимогам. Викладання інформації є послідовним і доступним, що сприяє розумінню представлених результатів дослідження. Основний обсяг дисертаційної роботи складає 163 сторінки комп'ютерного тексту.

Заслужують на увагу структурні частини дисертаційної роботи Доцюк С.О. (анотація, вступ, три розділи, висновки та додатки), які внутрішньо пов'язані між собою і становлять органічну єдність.

В анотації стисло викладені українською та англійською мовою основні результати роботи.

У вступі здобувач обґрунтовує актуальність теми дослідження, демонструє зв'язок роботи з науковими темами Вінницького національного аграрного університету на матеріально-технічній базі якого виконувалася наукова робота, формулює мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, вказує методи дослідження, представляє наукову новизну отриманих результатів та їх практичне значення.

Зокрема, у *першому розділі*, на основі опрацювання численних

літературних джерел і власних узагальнень: розглянуто еволюційні засади становлення підприємництва в економіці і соціумі; досліджено теоретичні основи організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва; визначено методичні положення оцінки розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції.

У *другому розділі*: охарактеризовано організаційно-інституційні умови і структурна динаміка розвитку аграрного підприємництва; обґрунтовано особливості формування ефективності господарювання аграрних підприємств в умовах експортно-імпоротної діяльності; здійснено аналітичну оцінку заходів та аналіз можливостей забезпечення прибутковості підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

У *третьому розділі*: проведено прогностичні оцінки розвитку господарської діяльності підприємств за впливу факторів реалізації зовнішньоекономічних відносин; здійснено моделювання ефективності функціонування підприємницьких структур за умов експортної діяльності; запропоновано концептуальні напрями удосконалення організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції.

Висновки до розділів та загальні висновки до дисертаційної роботи є логічними та характеризуються належним рівнем обґрунтованості.

Практичне значення та впровадження результатів дослідження. Практичне значення наукових результатів дисертації полягає у можливості їх використання органами державної влади, а також окремими сільськогосподарськими підприємствами, зокрема:

- Департаментом агропромислового розвитку Вінницької обласної військової адміністрації під час розробки та виконанні регіональних інноваційно-інвестиційних програм і прогнозів розвитку галузей агропромислового виробництва (довідка № 01.1-27/789 від 26.09.2024 р.);

- ТОВ «ДАШКІВЦІ» щодо виявлення перспектив розвитку у контексті формування передумов для виходу на зовнішній ринок завдяки застосуванню непараметричного методу аналізу середовища функціонування при порівнянні з підприємством, що здійснює експортно-імпорتنу діяльність (довідка № 161 від 04.09.2024 р.);

- ТОВ «БІЗНЕС АГРО ІМПЕРІЯ» щодо управління факторами виробництва (собівартість продукції, знос основних засобів) із метою оптимізації прибутку через досягнення ефективності порівняно з іншими суб'єктами господарювання (довідка № 21/09 від 05.09.2024 р.);

- ПСП «Україна» під час формування та застосування стратегічних пріоритетів розвитку та функціонування підприємства в умовах здійснення

зовнішньоекономічної діяльності (довідка № 119 від 15.08.2024 р.).

Результати дослідження також було впроваджено у навчальний процес Вінницького національного аграрного університету при викладанні навчальної дисципліни «Підприємництво» (довідка № 01.1-59-624 від 10.06.2024 р.).

Наукова новизна і достовірність отриманих результатів. Серед основних наукових здобутків дисертанта, що відзначаються новизною або ж їх можна визнати елементами наукової новизни, варто виділити:

- теоретичні основи організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва через доведення залежності спроможності підприємницького механізму від ефективності організацій та інституцій, які формують умови здійснення ринкових трансакцій, опосередковано визначаючи їх результат – передумову конкурентоспроможності й прибутковості агробізнесу;

- теоретичний базис інтерпретування засад еволюції, інституційного становлення підприємництва в економіці й соціумі, що полягає в оціночному характеризуванні сутності організаційно-економічних ознак еволюції теоретичних положень щодо означення етапів становлення, тенденцій інституціоналізації знань про підприємництво, а також розбудову практики господарської діяльності з метою отримання прибутку для підвищення добробуту націй;

- методичні положення оцінки розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції, які полягають у науково-обґрунтованому доведенні необхідності врахування інституційних характеристик організаційно-економічних і регулятивних взаємодій суб'єктів на ринку у контексті аналізу засад інтеграційних відносин як механізму експансії на зовнішні ринки, розширення присутності аграрних товарів і послуг, так і створення необхідних для вирішення завдання інтегрованих структур за участі аграрних підприємств;

- аналітичні характеристики оцінки стану, тенденцій формування й засад забезпечення організаційно-інституційних умов розвитку аграрного підприємництва, а також оціночні інтерпретації характеристик особливостей формування ефективності господарювання аграрних підприємств в умовах експортно-імпортової діяльності;

- прогностичні оцінки тенденцій і перспективи розвитку господарської діяльності підприємств за впливу факторів зовнішньоекономічних відносин;

- систематизація можливостей із забезпечення прибутковості підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності для забезпечення міжнародної економічної інтеграції аграрних форм

господарювання підприємницького типу.

Важливим науковим здобутком автора є обґрунтування складових потенціалу формування організаційно-інституційних спроможностей забезпечення експортної діяльності аграрних підприємств, виходячи з їх виробничого потенціалу (здатності досягти чистого прибутку на основі факторів собівартості продукції та зносу основних засобів) та умов зовнішньоекономічної діяльності (здатності досягти чистого прибутку на основі факторів отриманої виручки від реалізації на внутрішньому ринку та експортної діяльності), що дає змогу приймати управлінські рішення з урізноманітнення асортиментної політики на внутрішньому та зовнішньому ринках, оптимізації собівартості продукції та зменшення зносу основних засобів.

Автором дослідження вдало запропоновано концептуальні напрями удосконалення організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції, що полягають у формуванні ефективної системи державної підтримки, гармонізація законодавчої бази, запровадженні сучасних інституційних механізмів, реалізації заходів на внутрідержавному рівні, які забезпечують стійкість та конкурентоспроможність для суб'єктів господарювання.

Заслуговує на увагу також проведене моделювання ефективності функціонування підприємницьких структур за умов експортної діяльності, що дозволяє визначити можливий рівень чистого прибутку експортно-орієнтованих підприємств від операцій на внутрішньому ринку та від здійснення експортних продажів.

Отже, дисертаційна робота Доцюк Світлани Олександрівни за своїм змістом повністю відображає усі елементи наукової новизни.

Повнота викладення наукових положень, матеріалів, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертаційного дослідження Доцюк С.О. опубліковані у 12 наукових працях, з яких: 1 стаття у міжнародній наукометричній базі даних Scopus; 7 статей у наукових фахових виданнях України категорії «Б», включених до міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus; 1 стаття в іноземному виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus; 1 монографія іноземною мовою у зарубіжних виданнях та 2 тези доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій різного рівня. Загальний обсяг публікацій становить 19,57 умовн. друк. арк., з яких особисто автору належать 8,43 умовн. друк. арк. Отже, особистий внесок здобувачки є достатнім і відповідає вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої

вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Ознайомлення з дисертацією Доцюк С.О., її науковими працями за темою дослідження підтверджує дотримання дисертанткою принципів та норм академічної доброчесності. Використані у роботі матеріали і висловлювання інших авторів включають відповідні посилання на їх джерела, що відображає коректність підходу авторки до цитування використаного тексту, цифрових даних та ілюстрацій. У дослідженні відсутні випадки академічного плагіату, фабрикації й порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. Не заперечуючи значущості дослідження Доцюк С.О. для науки та практики, важливо звернути увагу на деякі зауваження і аспекти дискусійного характеру.

1. У п. 1.2 у визначенні підприємництва (с. 38) варто було б більш акцентовано розкрити його сутність у організаційно-інституційному контексті, адже позиція викладу в роботі тяжіє до класичного економічного визначення.

2. У п. 1.3 варто було б більш акцентовано розкрити методологічні аспекти міжнародної інтеграції аграрних підприємств і вказати у чому її відмінності від інтеграції економічних систем.

3. Не до кінця зрозумілою і методично обґрунтованою (с. 22) є позиція автора про те, що для успішного функціонування та розвитку підприємств необхідно приділяти увагу такому показнику як рентабельність (с. 115) – у чому полягає ця необхідність.

4. Не зовсім коректним є абсолютизоване, безапеляційне твердження, що «зазвичай сільськогосподарську продукцію експортують переважно великі підприємства» (с. 169).

5. В роботі пропонується «досягнення інституційної видозміни організаційно-інституційних механізмів реалізації підприємницького потенціалу» (с. 174), проте рекомендацій щодо порядку здійснення цього процесу не надано.

Наведені зауваження мають переважно дискусійний характер та не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Доцюк Світлани Олександрівни на тему «Організаційно-інституційне забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції» є самостійною, завершеною науковою працею, сформульовані у ній наукові результати містять елементи наукової новизни, які мають теоретичне і

практичне значення. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та вимогам наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

На підставі зазначеного вище, вважаю, що автор дисертації Доцюк Світлана Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
директор Відокремленого
структурного підрозділу
«Вінницький фаховий коледж
економіки та підприємництва
Західноукраїнського національного
університету»

Наталія ДОБІЖА